

Kaleidoskooppinen uusi venäläinen pakanuus

Kaarina Aitamurto

”Ovatko nämä rodnoverit enemmän hippejä vai natsveja?” Kysymys esitettiin minulle kerran esitelmöityäni tutkimusaiheestani, esikristillistä slaavilaista hengellisyyttä elvyttävästä *rodnoverije* -uskonnosta. Kommentti paljastaa hyvin sen, miten vaikeaa on määritellä tai antaa selkeää kuvaa rodnoverijestä, jota liikkeenä luonnehtii voimakas monimuotoisuus ja jopa ristiriitaisuus. Rodnoverijetä uskontona tunnustaa ihmisiä, jotka vaativat paluuta perinteisiin, selkeisiin sukupuolirooleihin ja hierarkkisiin, autoritäärisiin yhteiskuntamalleihin, toisaalta monet rodnoverit katsovat uskontonsa edustavan uskonnon yksilöllistymistä ja vapautta ilmentää itseään haluamallaan tavalla. Tämä ristiriitaisuus näkyy myös rodnoverien estetiikassa: liikkeen parissa suosituimpia taiteilijoita on 1970-luvulla kuollut Konstantin Vasilev, jonka Wagnerin musiikista inspiraation saaneet maalaukset ovat häkellyttävän lähellä natsiestetiikkaa. Samaan aikaan rodnoverien Internet-sivuilla on valokuvia rituaaleista, joissa seppelöpäiset nuoret tanssivat liehuvissa vaatteissa, tai pitkähiuksisista mustiin pukeutuneista metallimuusikoista.

Eikö siis olisi syytä jaotella rodnoverije-lii-

kettä osiin ja tarkastella näitä erillisinä ilmiöinä? Tässä pyrin osoittamaan miksi on mielekäästä puhua rodnoverijestä yhtenä uskontona tai liikkeenä ja analysoida sitä kokonaisuutena. Ensinnäkin, päällisin puolin hyvinkin erilaisten ryhmittymien ajatusmaailmasta ja uskonnollisuudesta löytyy tarkemmin katsottuna yhteisiä teemoja. Toiseksi, rodnoverije-liike muodostaa verkostomaisen kokonaisuuden, joka on koko ajan liikkeessä, jolloin myös rajalinjat eri suuntausten välillä muuttuvat jatkuvasti. Sekä rodnoverien ajatusmaailmaa että liikkeen rakennetta leimaa siis tietynlainen kaleidoskooppisuus: erilaiset elementit ovat jatkuvasti liikkeessä muodostaen yhä uusia ja uusia yhdistelmiä.

Rodnoverijen filosofiaa analysoitaessa on kiinnostavaa huomata, miten jokin tietty argumentti tai teema voi esiintyä useissa, jopa täysin vastakkaisia ajatussuuntauksia esittävissä konteksteissa. Esimerkiksi käyköön vaikka väite, jonka mukaan muinaisten slaavien tärkein jumala oli naispuolinen äiti-maa. Sekä eurooppalaisessa ajattelussa että rodnoverijen parissa samansuuntaista ajatusta alkuperäisestä matriarkaatista on käytetty niin puolustamaan ja perustelemaan naisten roolia kotilieden vartijoina kuin feministissä naisten emansipaatioon tähtäävissä ohjelmissa (Hutton, 1998).

Länsimaisilla pakanoilla on sanonta: ”Kysy kymmeneltä pakanalta, saat yksitoista vastausta” (Carpenter 1996, 397–398). Koska useimmilla nykyaikaisen pakanuuden eri uskonnoista ei ole mitään yhteisesti hyväksytyjä pyhiä kirjoja, pakanat ovat usein varsinkin innokkaita kehittämään

Kasvillisuuden ja auringon jumalan Jarilon "hautajaiset" Käkisalmessa heinäkuussa 2006. Kuva: Vasili Volkov.

ja ilmaisemaan omia teologisia näkemyksiään.¹ Ottaen huomioon että rodnoverijellä on tuskin kovin paljon yli kymmentä tuhatta kannattajaa Venäjällä, he julkaisevat huomattavan paljon kirjoja ja lehtiä. Julkaisumahdollisuuksien puuttuessa he painattavat omakustanteita tai julkaisevat kirjoituksiaan Internetissä. Huolimatta rodnoverijen suhteellisen pienestä kannattajajoukosta, materiaalia siitä löytyy siis runsaasti, ja liikkeen demokraattisen luonteen tähden tutkijan on luettava näitä laajalti saadakseen edes jossain määrin kattavan kuvan eri ajatustavoista.

Monimuotoisuus ja ”kaleidoskooppisuus” ilmenevät myös rodnoverijen rakenteessa. Pakanuuden tapaiselle uskonnolliselle liikkeelle, jota yhden organisaation sijaan kehitellään itsenäisesti monessa eri paikassa, Internet tarjoaa tehokkaan keinon käydä keskusteluja ja luoda verkostoja. Ei liene yllättävää, että niin rodnoverit kuin pakanat lännessä ovat olleet uskontojen eturintamassa hyödyntämässä sen

tarjoamia mahdollisuuksia. Internetistä löytyykin lukematon määrä erilaisia sivustoja ja blogeja, joissa rodnoverit esittelevät omia versioitaan uskonnostaan. Vireä toiminta puolestaan on taannut, että tietoa pakanuudesta ovat voineet löytää syrjäisten pikkukaupunkienkin asukkaat.

Uusia rodnoverije-ryhmiä syntyy jatkuvasti. Useimmat niistä ovat lyhytikäisiä, ne hajoavat osiin, yhdistyvät tai häviävät kokonaan. Joskus yhteisöt, jotka päällisin puolin näyttävät täysin erilaisilta saattavat löytää jotain yhteistä ja alkavat työskennellä yhdessä. Myös yksittäiset rodnoverit voivat osallistua useiden erilaisten yhteisöjen tilaisuuksiin. Tässäkään suhteessa tiukkojen rajaviivojen vetäminen liikkeen sisälle ei siis vastaisi kuvaa todellisuudesta.

Historiallinen ja yhteiskunnallinen tausta

Toisin kuin läntinen pakanaus, jota leimaa yh-

teiskunnallinen liberalismi, rodnovereille tyypillisiä arvoja ovat konservatismi ja nationalismi. Tämä selittyy suurelta osin sillä yhteiskunnallisella taustalla jossa se syntyi. Jo Neuvostoliiton aikana muutamat yksittäiset kirjoittajat ja ryhmät kehittivät ajatuksia pakanallisesta uskonnollisuudesta, mutta vasta 1980-luvun loppupuolella heille aukeni mahdollisuus esitellä uskontoaan julkisesti. Tilaisuuden lisäksi radikaali yhteiskunnallinen muutos ja aiempien totuuksien kyseenalaistaminen loi myös tarpeen etsiä uusia arvoja ja maailmankatsomuksellisia viitekehyksiä.

Venäläisessä keskustelussa ilmiöön viitataan usein termillä ”arvotyhjiö” ja myös monet rodnoverit käyttävät käsitettä selittäessään uskontonsa nousua. Rodnoverien tulkinnassa voidaan pitää yllättävänä sitä, että he tuntuvat näkevän uskontonsa synnyn ”sosiologisessa” kehyksessä. Toki on myös rodnovereja joiden mukaan muinaisen pakanuuden uusi nousu liittyy esimerkiksi kosmisten syklien vaihtumiseen tai jumalien tahtoon tai tekemisiin. Tällaisia ”uskonnollisempia” selityksiä saatetaan myös liittää aiemmin kuvattuun yhteiskunnalliseen tulkintakehykseen. Tästä huolimatta, rodnoverien käyttämä ”sosiologinen kieli” paljastaa miten keskeisellä sijalla yhteiskunnallinen ajattelu on rodnoverije-filosofiassa. Rodnoverije-lehdissä ja kirjoissa on usein vähintään yhtä paljon keskustelua yhteiskunnallisista ongelmista ja politiikasta kuin selkeämmin uskonnollisista teemoista, kuten rituaaleista tai jumalista.

Rodnoverijen poliittisuus on jossain määrin vähentynyt 1990-luvun alkupuolen myrskyisistä ajoista. Viime vuosina monet merkittävät rodnoverije-johtajat ovat tietoisesti pyrkineet eroon poliittisuuden leimasta ja esittämään rodnoverijen nimenomaan uskontona tai traditiona. Silti edelleen monet rodnoverit näkevät yhteiskunnallisen ajattelun erottamattomana osana uskontoaan – oli tämä sitten vihreitä arvoja, nationalismia tai anarkismia. Yhteyden pohjalla on modernin pakanuuden tämänpuoleisen korostaminen. Pakanat asettavat pyhyyden luontoon ja meitä ympäröivään maailmaan ja pitävät siksi

tärkeämpänä sitä, mitä tapahtuu tässä maailmassa kuin tuonpuoleisessa.

Tämänpuoleiseen keskittyminen ilmenee kaikissa moderneissa pakana-uskonnoissa, mutta Venäjällä tätä piirrettä vahvistivat yhteiskunnalliset mullistukset, taloudellinen epävarmuus ja arvojen ja normien massiivinen uudelleen arviointi. Tämä tilanne, jota Durkheimin käsite *anomia* hyvin kuvaa, selittää myös suurelta osin sitä, millaisia yhteiskunnallisia ohjelmia rodnoverit uskontoonsa liittivät ja millaiseksi liike muotoutui: mullistusten keskellä konservatiiviset, varmuutta ja jatkuvuutta korostavat arvot herättivät rodnovereissa eniten vastakaikua, eivätkä he pääsääntöisesti tunne paljonta sympatiaa (tai ymmärrystä) boheemille tai vaihtoehtoiselle elämäntavalle.

Häilyvät rajalinjat

Nationalistisia ja konservatiivisia piirteitä löytyy lähes kaikista rodnoverije-kirjoituksista, mutta rodnoverijen ajattelu sisältää myös toisenlaisia elementtejä. Analyysi tavoista, jolla rodnoverit selittävät pakanuuden uutta nousua paljasti kolme varsin erilaista kertomuksellista teemaa. Nationalistisessa tulkinnassa rodnoverije esittää etnisenä uskontona ja osana kansallista projektia, omaan perinteeseen palaamista, joka on syntynyt vastareaktionä ulkomaisille vaikutteille ja globalisaatiolle. Tulkinta esittää kristinuskon vierasperäisenä uskontona, joka ei ole kyennyt edistämään ”aitoja” venäläisiä arvoja. Toinen kertomuksista näkee pakanuuden pluralistisena luonnon uskontona, joka kannustaa ihmisiä itsenäiseen ajatteluun ja yksilöllisyyteen. Neuvostoliiton hajoaminen kuvataan yhden totuuden ajatusmallien häviönä, jonka jälkeen ihmiset eivät halua myöskään uskonnolta valmiita ja ehdottomia dogmeja. Pakanuus perinteenä ja perinteisten arvojen edustajana on keskeisin teema kolmannessa kertomuksessa. Samoin kuin nationalistisessa viitekehyksessä, globalisaation ja modernin epävarmuuden vastustaminen nähdään myös tässä kertomuksessa pakanuuden antina nykyihmisille, mutta kansallisten etujen

Miesten piiri (horovod) yleisölle avoimessa laskiaisjuhlassa Pietarin Jusupovskin puistossa. Piirin jälkeen miehet saivat osallistua pakanajuhlissa yleiseen "stenka-na-stenku" yhteispainiin. Helmikuu, 2007.

sijaan keskeisessä asemassa on paluu yksinkertaiseen ja luonnonläheiseen perinteeseen, jota ei välttämättä aina edes määritellä kansalliseksi erityispiirteeksi. Ulkomaisten vaikutteiden sijaan kritiikki kohdistuu enemmän moderniin kulutus-kulttuuriin ja moniarvoisuuteen, joka nähdään moraalittomana relativismina.

Ajatellen eroja joidenkin yksittäisten rodno-verije-johtajien tai kirjoittajien välillä on vaikea uskoa heillä olevan mitään yhteistä. Esimerkkinä voidaan mainita Omskista peräisin oleva Inglingien kirkko (*Drevnerusskaja ingliisitšeskaja tserkov pravoslavnyh staroverov-inglingov*), joiden opetusten kulmakiven muodostaa *RITA*, taivaallinen laki, jota ihminen ei inglingien mukaan saa missään olosuhteissa rikkoa, ja toisaalta venäjänkielisissä pakanapiireissä vaikutusvaltainen Internet-persoona Yad², jonka mukaan pakanat saavat, ja heidän itse asiassa pitää, vapaasti valita jumalansa sen perusteella, kenet näistä he tuntevat itselleen läheisimmäksi.

Toisaalta päällisin puolin varsin erilaisilla ryhmillä voi olla yhteisiä näkemyksiä pakanuudesta uskontona, jotka eivät ilmene etenkin silloin, jos tarkastellaan vain yhteiskunnallista ajattelua tai opillista puolta. Muutama vuosi sitten kaksi rodnoverijien merkittävintä kattojärjestöä, *Sojuz Slavjanskih Obštšin*, SSO, (Slaavilaisten yhteisöjen liitto) ja *Krug Jazytšeskoj Traditsii*, KJT, (Pakanallisen perinteen piiri) olivat katkerassa riidassa KJT:n julistettua, että se katsoo aggressiivisen nationalismin pakanuuden sopimattomaksi ideologiaksi. Kritiikkiä ja henkilökohtaisia loukkauksia esitettiin niin kummankin osapuolen julkaisuissa kuin Internetin keskustelupalstoilla. Ristiriita vaikutti aidolta periaatteelliselta erolta, ja tuntui luontevalta odottaa, että nämä kaksi suuntausta erkanevat toisistaan samaan tapaan kuin lännessä, jossa nationalismiin ja rasismiin taipuvaiset ryhmittymät on pääosin eristetty valtavirran pakanuudesta. Muutaman vuoden kuluttua SSO ja KJT olivat

kuitenkin valmiita unohtamaan aiemmat erimielisyytensä ja aloittivat uuden, useita rodnoverijejärjestöjä kokoavan yhteisprojektin.

Näiden muutaman vuoden aikana kumpikin järjestö on muuttunut – SSO on pyrkinyt eroon äärinationalisteista ja profiloitumaan selkeämmin uskonnollisena kuin poliittisena liikkeenä; KJT puolestaan näyttää kaiken saamansa kritiikin jälkeen haluavan osoittaa, että vaikka se ei hyväksy kansallissovinnismia, on se silti isänmaallinen liike. Samaan aikaan molemmat ryhmittymät ovat alkaneet huolestua siitä, miten liikkeen maineeseen vaikuttavat inglingien kirkon tapaiset järjestöt, jotka paitsi esittävät viljelejä väitteitä historiasta (kuten esimerkiksi, että slaavit ovat peräisin avaruudesta tai että muinaiset pakanat elivät satoja vuosia), myös toimivat hyvin autoritäärisesti vaatien kannattajiaan hyväksymään heidän opetuksensa sellaisinaan.³ Järjestöjen ja tilanteen muuttuminen ei kuitenkaan ole ainoa selitys niiden yhteistyölle. Jo kiistan ollessa kuumimmillaan kaksi haastattelemiani KJT:n jäsentä huomautti, etteivät ryhmien harjoittama uskonnollisuus, rituaalit ja käsitys jumaluudesta poikenneet toisistaan kovinkaan paljoa.

Kuvaamani kaleidoskooppisuus, ajatusten kierrätys ja uudelleentulkinta, pienten ryhmien sisäinen dynamiikka, on epäilemättä löydettävissä paitsi kaikista maailman uskonnoista, myös ylipäättänsä liikkeistä tai ihmisyyhteisöistä. Rodnoverijen ja nykyaikaisen pakanuuden suhteen erityistä ja kiinnostavaa on kuitenkin se nopeus, jolla nämä muutokset tapahtuvat. Tämä nopeus puolestaan tuntui liittyvän joihinkin modernin yhteiskunnan erityispiirteisiin, kuten esimerkiksi uuden informaatioteknologian luomiin mahdollisuuksiin, perinteisten auktoriteettien kriisiin ja yhteiskunnalliseen moniarvoistumiseen.

Rodnoverije ja jälkimoderni uskonnollisuus

Useat läntiset tutkimukset nykyaikaisesta pakanuudesta ovat todenneet tämän sisältävän monia sellaisia piirteitä, jotka katsotaan tyyppillisiksi jälkimodernin yhteiskunnan tuomista

muutoksista uskonnollisuuteen.⁴ Vaikutti siis mielekkäältä tutkia, voidaanko näitä läntisen pakanuuden tutkimuksen tuloksia yleistää koskemaan myös itäeurooppalaista tai venäläistä pakanuutta. Rodnoverien keskustelujen analyysi tässä teoreettisessa viitekehyksessä paljastaakin, että usein sellaiset teemat, jotka ovat keskeisiä jälkimodernin uskonnollisuuden määritelmässä, olivat myös aiheita, joista rodnoverit keskustelivat kiivaimmin.

Yksi tällaisista teemoista oli globalisaatio ja sen vaikutukset, jotka näkyvät monin tavoin rodnoverien kirjoituksissa. Esimerkiksi ekologiset uhat ja maailmantalous ylittävät kansallisvaltioiden rajat ja näin lisäävät painetta rajat ylittävään päätöksentekoon. Jotkut nationalistisista rodnovereista reagoivat kansallisvaltioiden roolin heikentymiseen vaatimalla rajojen sulkemista ja paluuta johonkin kansalliseen ”venäläiseen malliin”. Kulttuurinen globalisaatio on tehnyt paikallisesta uudella tavoin merkittävää ja lähes kaikissa rodnoverije-yhteisöissä harrastetaan innokkaasti venäläisen kansanperinteen, historian ja mytologian tutkimusta.

Toisaalta osa rodnovereista näkee globalisaation mahdollisuutena luoda eri kulttuurien ja paikallisten uskontoperinteiden välistä keskustelua ja modernin kommunikaatioteknologian keinona luoda maailmanlaajuisia verkostoja, jotka yhdistävät samanlaisia tavoitteita ajavia ihmisiä. Yllä kuvatut tavat suhtautua globalisaatioon – yhtäältä halua eristäytyä ulkoisista vaikutteista ja toisaalta pyrkimys laajempaan kanssakäymiseen – voidaan nähdä kahtena vastakkaisena reaktiona. Merkittävää kuitenkin on, että molemmat ovat vastauksia samaan ilmiöön ja että globalisaatio ilmenee niin keskeisenä teemana rodnoverien keskusteluissa ja heidän tavaansa määrittellä oman uskontonsa roolia. Jälleen kerran on myös huomautettava, että päällisin puolin vastakkaisilta näyttävät ajattelutapoja ei voi ongelmattomasti rajata kahdeksi erilliseksi kategoriaksi: Kovan linjan nationalisteilla on usein kontakteja muiden maiden nationalisteihin⁵ ja ihmisillä, jotka alleviivaavat kulttuurien välisen dialogin tärkeyttä, saattaa olla varsin

Pegan Metal Storm -ilta pietarilaisella Port-klubilla toukokuussa 2007. Esiintymässä Butterfly Temple, jonka laulaja on pukeutunut punaisella kirjailtuun perinteisen pellavapaitaan.

essentialistinen ja puristinen käsitys siitä miten kulttuuri määritellään.

Toista jälkimodernia yhteiskuntaa luonnehtivaa piirrettä, joka vaikuttaa voimakkaasti rodnoverien keskusteluihin, kuvaa hyvin Hervieu-Légérin analyysi modernista *amnesia*sta. Tällä käsitteellä Hervieu-Légérin viittaa prosessiin, jossa nopeasti muuttuva, fragmentoitunut moderni yhteiskunta irrottaa ihmiset heidän perinteestään näin tavallaan katkaisten yhteisön muistin. Hänen mukaansa uskonto voi palauttaa, ja sen odotetaan palauttavan, muistin ketjun luoden taas yhteyden menneeseen (Hervieu-Léger, 2000). Rodnoverien diagnoosi venäläisestä yhteiskunnasta on hyvin samankaltainen kuin Hervieu-Légérillä, joskin he ottavat tilanteeseen myös varsin arvottavasti kantaa. Perinteisyys ja autenttisuus ovat arvoja, joihin vedotaan käytännöllisesti katsoen kaikissa rodnoverijen suuntauksissa ja rodnoverije-uskonnon kulmakiviä on halu palauttaa ”esi-isien kunnioitus”.

Rodnoverijen pyrkimys toimia vastalääkkeenä kollektiivista muistinmenetystä vastaan ja ketjuna, joka tarjoaa tunteen yhteydestä menneeseen, on varmasti myös yksi niistä syistä miksi se on saavuttanut suosiota. Rituaalisen tai elämyksellisen puolen suhteen voidaan jopa väittää, että Venäjällä, jossa uskonnollisen muistin katkeamista edisti Neuvostoliiton uskonnon vastainen politiikka, rodnoverijen on läntisiä pakanoita helpompaa esiintyä jatkuvuuden edustajana. Monille venäläisille kansanperinnettä elvyttävät juhlat, juhannuskokot ja laskiaisena poltettavat olkinuket saattavat olla tutumpia ja tuoda mieleen enemmän lapsuuden muistoja kuin ortodoksisten kirkkojen äänet, tuokset ja visuaaliset kokemukset.

Tarkasteltaessa niitä piirteitä, joiden teoreettisessa kirjallisuudessa esitetään luonnehtivan jälkimodernia uskonnollisuutta, nousee yksilöllistymisen teema ja siihen liittyvät kysymykset uskonnollisista auktoriteeteista useimmin esiin

rodnoverien keskusteluissa.⁶ Tämä aihe tuntuu herättävän myös erityisen paljon intohimoja heidän parissaan ja näkemykset hajoavat jälleen kauas toisistaan. Jo aiemmin kahtena rodnoverijen ääripäänä esiteltiin inglingien kirkko ja Internet-kirjailija Yad ja heidän käsityksensä uskonnollisten auktoriteettien merkityksestä. Molemmat näistä vaikuttavat olevan yksimielisiä siitä, että nykymaailmassa ihmiset kokevat olevansa vapaita valitsemaan itse mihin ja miten he uskovat, mutta heidän vastauksensa tilanteeseen ovat täysin vastakkaisia. Inglingien kirkon päämääränä näyttäisi olevan varmuuden ja yhtenäisyyden palauttaminen ja heidän kritiikkinsä kohdistuu moderniin relativismiin. Yad puolestaan katsoo juuri tämän yksilöllistymisen olevan tekijä, joka on mahdollistanut pakanuuden uuden nousun, koska se perimmiltään hänen mukaansa kuvasta pakanallista polyteististä ja pluralistista suhtautumista totuuteen.

Tästä huolimatta, jopa inglingit saattavat argumentaatioissaan vedota yksilölliseen uskonnon vapauteen. Esimerkiksi inglingien luetuimpiin kuuluva kirjoittaja Trehlebov nimeää kolme ehtoa, joiden mukaan totuutta voidaan arvioida: ”Sana, vedat ja kokemus”. Ihmisten arvioidessa väitteiden totuusarvoa heidän pitäisi hänen mukaansa kuunnella hengellisen opettajan mielipidettä (sana), lukea mitä asiasta on kirjoitettu kirkon vedoissa ja pohtia tuntuuko väite järkevältä ihmisen omien kokemusten valossa. Mikäli kaksi näistä tukee väitettä, sen voidaan olettaa olevan tosi (Trehlebov, 2004, 425–426). Vaikka tarvittava enemmistö äänistä jää siis uskonnollisille auktoriteeteille, vedoille ja hengelliselle opettajalle, on merkittävää, että henkilökohtainen kokemus tunnustetaan totuuden arvioinnin mittarina myös rodnoverien parissa autoritäärisiksi miellettyssä inglingien kirkossa.

Väitöskirjani esitarkastuslausunnossa Peter Nynäs nosti esille uskonnollisen liikkeen käsitteeseen liittyvän problematiikan pohtien sitä, missä määrin tällaiset kategoriat ohjaavat etukäteen ymmärrystämme erilaisista uskonnollisista ilmiöistä. Juuri rodnoverijen kaltaiset ilmiöt ovatkin omiaan arvioimaan uudelleen

”uskonnollisen liikkeen” tapaisia konstruoiteja ja testaamaan vaihtoehtoisia lähestymistapoja. Toisaalta termiä liike voi edelleen soveltaa hedelmällisesti tutkimuksessa, joka pyrkii tarkastelemaan teorioita uskonnollisten ideoiden ja ryhmien muutoksista ja toiminnan edellytyksistä. Uskonnollisten liikkeiden on esimerkiksi todettu kehittyvän usein asteittain toiminnan vakiintuessa lahkosta kirkkokunniksi ja mahdollisesti myöhemmin kirkoksi. Karismaattiset lahkot puolestaan ovat johtajan poistuttua liikkeestä yleensä joko sammuneet tai joutuneet etsimään vaihtoehtoisia muotoja (Weberin uskontososiologian mukaisesti niissä tapahtuu karismaan rutinisaatio). Rodnoverijen kaltainen uskonto, joka yhden ryhmittymän sijaan on verkosto erilaisia ryhmiä ja yksilöitä ja joka tietoisesti pyrkii välttämään institutionalisoitumista, avaa uudenlaisia näkökulmia uskontojen muutosprosesseihin.⁷ Ehkäpä liikkeen sijaan rodnoverijetä ja pakanuutta voisi liikkeen sijaan ajatella ennemminkin ”konseptina”, jota käytetään ja kehitellään samanaikaisesti eri paikoissa?

Ajatus pakanuudesta ”konseptina” kuvaa osuvasti myös sitä, miten Euroopan kulttuurihistoriassa ”pakanuus” on toiminut symbolina mitä erilaisimmille ideologioille ja ajatusmaailmoille.⁸ Nykyaikaista uskonnoksi itsensä mieltävää pakanuutta tarkasteltaessa ei voi kuitenkaan välttyä kysymykseltä siitä, kuka määrittelee jonkin tietyn uskonnon rajat ja millä perusteilla.

Tutkittaessa rodnoverijeta ensimmäinen analyttisistä haasteista onkin sen määrittely ja rajaaminen ilmiöistä, jotka ovat sen kanssa osittain päällekkäisiä, kuten esimerkiksi hengelliset opetukset, jotka sisältävät pakanallisia elementtejä identifioitumatta silti varsinaiseksi pakanuudeksi, rekonstruktionistiset liikkeet, joiden tapahtumissa jäljitellään esikristillistä elämää uskonnollisia rituaaleja myöten ilman että osallistujat silti välttämättä uskoisivat pakanallisiin jumaliin tai poliittiset liikkeet, jotka käyttävät pakanallisia symboleja. Rodnoverijen sisällä käydäänkin jatkuvaa kiistelyä siitä, kenet tai mitkä ryhmät voidaan hyväksyä pakanoiksi. Suurin osa rodnoverije-järjestöistä haluaa esimerkiksi

irtisanoutua väkivaltarikoksiin syyllistyneistä skinhead-ryhmistä, jotka julistavat olevansa ”pakanoina”. Kysymys onkin siis äärimmäisen tärkeä rodnovereille ja vaikuttaa suuresti siihen, miten ympäröivä yhteiskunta heihin suhtautuu.

Tällä hetkellä rodnoverijen sisällä on lukuisia erilaisia pakanuuden muotoja ja uusia suuntauksia syntyy jatkuvasti. Osa niistä tulee epäilemättä jäämään lyhytikäisiksi, mutta toiset saattavat osoittautua pitkäikäisemmiksi ja kykeneviksi saavuttamaan laajempaa kannatusta. Siihen, mitkä näistä menestyvät, vaikuttaa suuresti ympäröivä yhteiskunta ja siinä tapahtuvat muutokset. Liikkeessä voi tapahtua nopeasti suuriakin muutoksia ja niiden ennakoiminen on vaikeaa. Kuitenkin juuri tämän uudenkaltaisen dynaamisuuden tähden se, millainen uskonto

rodnoverije on kahdenkymmenen vuoden päästä, on äärimmäisen kiinnostava kysymys paitsi liikkeeseen erikoistuneille tutkijoille, myös uskonnollisten liikkeiden toimintamekanismeista kiinnostuneille uskontososiologeille.

Filosofian maisteri Kaarina Aitamurto puolusti väitöskirjaansa *Paganism, Traditionalism, Nationalism. Narratives of Russian Rodnoverie* 8.6.2011 Helsingin yliopiston humanistisessa tiedekunnassa. Vastaväittäjänä toimi apulaisprofessori James R. Lewis Tromssan yliopistosta ja kustoksena professori René Gothóni.

Viitteet

- 1 Läntisissä tutkimuksissa on pakanoiden todettu olevan usein kirjallisesti suuntautuneita ihmisiä, jotka lukevat paljon. Rodnoverien taloudellissosiaalisista taustoista ei ole luotettavaa tilastotietoa, mutta sekä rodnoverit itse että sitä tutkineet tutkijat ovat yksimielisiä siitä, että liikkeessä on enemmän miehiä kuin naisia, suurin osa on nuoria ja monet näistä opiskelijoita.
- 2 Yadin oikea nimi on Jaroslav Dobroljubov ja hänen kirjoituksiinsa nojaa lähes täysin myös esimerkiksi populaarissa uskontoja esittelevässä kirjasarjassa julkaistu teos pakanuudesta. Gritšanov & Filippovitš, 2006.
- 3 Uusi yhteistyöjärjestö julkaisi heti lausuman, joka oli otsikoitu: ”Käsitteiden sotkemisestä slaavien historiassa ja kielessä ja pseudo-pakanuudesta”, joka kritisoi nimenomaan villejä väitteitä historiasta. <http://www.triglav.ru/news.php> (Tarkistettu 8. 8.2011).
- 4 Tästä keskustelusta ks. esim. Lee & Rabinovitch 2004.
- 5 Esimerkiksi joillakin äärioikeistolaisilla, nationalistisilla rodnoverije-ryhmittymillä, on rasistiseen ideologiaan ankkuroiduvia verkostoja Euroopassa.
- 6 Heelas ja Woodhead esimerkiksi käyttävät käsitettä subjektivisaatio argumentoidessaan, että jälkmodernissa yhteiskunnassa uskonnollisuudesta on tullut yksilölähtöistä (Heelas & Woodhead 2005). Giddens huomauttaa, että kyse on nimenomaan muutoksesta siinä tavassa, jolla uskonto omaksutaan ja perustellaan. Vaikka nyky maailmassakin on horjumattomia fundamentalisteja, jotka eivät hyväksy poikkeamista jumalallisista käskyistä, monikulttuurisissa ja moniarvoisissa yhteiskunnissa myös tämä uskonvarmuus on valinta. Toisin sanoen, usko on läpäissyt ”refleksiivisyyden filterin” (Giddens 1990, 38).
- 7 Toinen kiinnostava aihe tulevalle tutkimukselle olisi rodnoverijen ja muiden uusien uskonnollisten liikkeiden strategioiden ja rakenteen tarkastelu uusia yhteiskunnallisia liikkeitä (new social movements) käsittelevän teoreettisen kirjallisuuden kehikossa. Jälkimmäisistä, ks. esim. Day 2005, 19–45.
- 8 Ks. esim. Huttonin analyysi eri ”kielistä”, joilla pakanuus ymmärrettiin ja sitä käytettiin 1800-luvun Englannissa (Hutton, 1999, 5–31, 170).

Lähteet

- Carpenter, Dennis D (1996), Practitioners of Paganism and Wiccan Spirituality in Contemporary Society: A review of Literature. – *Magical Religion and Modern Witchcraft*. J. R. Lewis, Albany: State University of New York Press, 373–406.
- Day, Richard J. F. (2005), *Gramsci is Dead. Anarchist Currents in the Newest Social Movements*. London: Pluto Press.
- Giddens, Anthony (1990), *The Consequences of Modernity*. Cambridge: Polity Press.
- Gritšanov, A. A. & Filippovitš, A. V. (2006), *Jazytšestvo*. Minsk: Knižnyi Dom.
- Heelas, Paul & Woodhead, Linda (2005), *The Spiritual Revolution. Why religion is giving way to spirituality*. Malden: Blackwell Publishing.
- Hervieu-Léger, Danièle (2000), *Religion as a Chain of Memory*. New Brunswick: Rutgers University Press.
- Hutton, Ronald (1998), The Discovery of the Modern Goddess. – *Nature Religion Today*. J. Pearson, R. H. Roberts & G. Samuel. Edinburg: Edinburg University Press, 89–100.
- Hutton, Ronald (1999), *The Triumph of the Moon. A History of Modern Pagan Witchcraft*. Oxford: Oxford University Press.
- Reid, Siân Lee & Rabinovitch, Shelley Tsivia (2004), Witches, Wiccans, and Neo-Pagans: A Review of Current Academic Treatments of Neo-Paganism. – *The Oxford Handbook of New Religious Movements*. J. R. Lewis. Oxford: Oxford University Press, 514–533.
- Trehlebov, Aleksei (2004), *Koštšuny Finsta Jasnogo Sokola Rossii*. Perm.